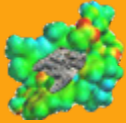
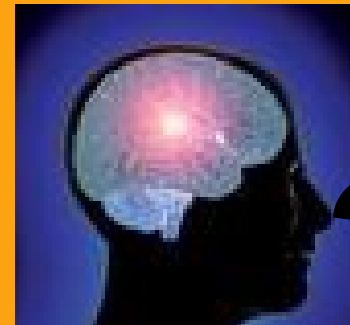

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

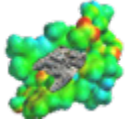
Kommer rå datorkapacitet att klå människohjärnan i att beskriva naturen?

Kai Nordlund
Professor i
beräkningsmaterialfysik
17.11.2009

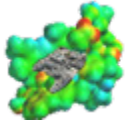
Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten
Institutionen för fysik
Avdelning för materialfysik

Vad skall jag tala om?

- Analytisk beräkning vs. datorberäkning
  - När fungerar analytisk matematik i att behandla naturen?
- Termodynamik, komplexitet och emergens
- Emergens i jonbombardemang av material
- Cirkeln sluts: den klassiska fysikens hämnd
- Framtid: förståelse av biologisk emergens?

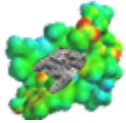

Analytisk beräkning versus datorer

■ Exempel: jorden och månen

- Vi ställer oss en vetenskaplig fråga:
Vi vet var jorden och månen befinner sig nu. Var befinner de sig om en miljon år?

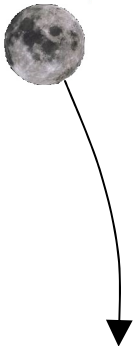

Analytisk beräkning versus datorer

■ Analytisk beräkning:

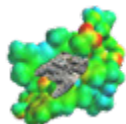
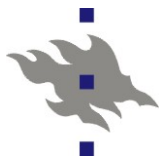
Om vi tänker oss att resten av solsystemet inte påverkar systemet, kan vi lätt räkna svaret på systemet:

- Månens bana är en cirkel, platsen bestäms av rotationstiden
=> lösningen är i princip:

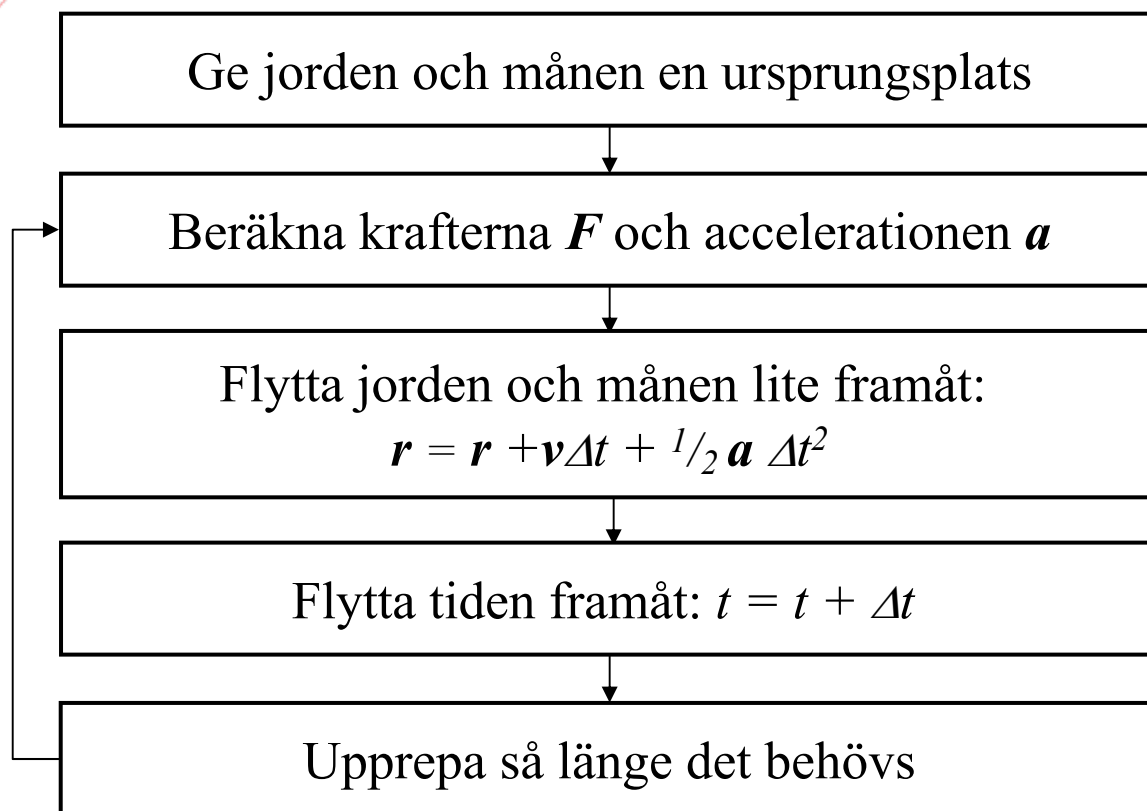
$$\text{PLATS} = \text{TID} / 29.53 \text{ dagar} * 360 \text{ grader}$$

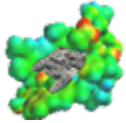
som ger platsen vilken tidpunkt som helst

Analytisk beräkning versus datorer

- Om nu en analytisk lösning dock inte skulle existera, kunde en dator ändå få fram svaret med att **iterera**:

Analytisk beräkning versus datorer

- Genom att iterera får man också fram svaret på var månen är om en miljon år

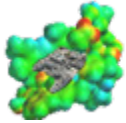
- ***Men hur många gånger skall man iterera??***

- Om $\Delta t = 1$ timme, borde man iterera
 $24 \times 365 \times 1\,000\,000$
 $= 8\,760\,000\,000$ gånger

- En analytisk beräkning ger svaret på en gång

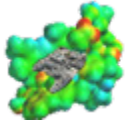
=> Människan vinner datorn!

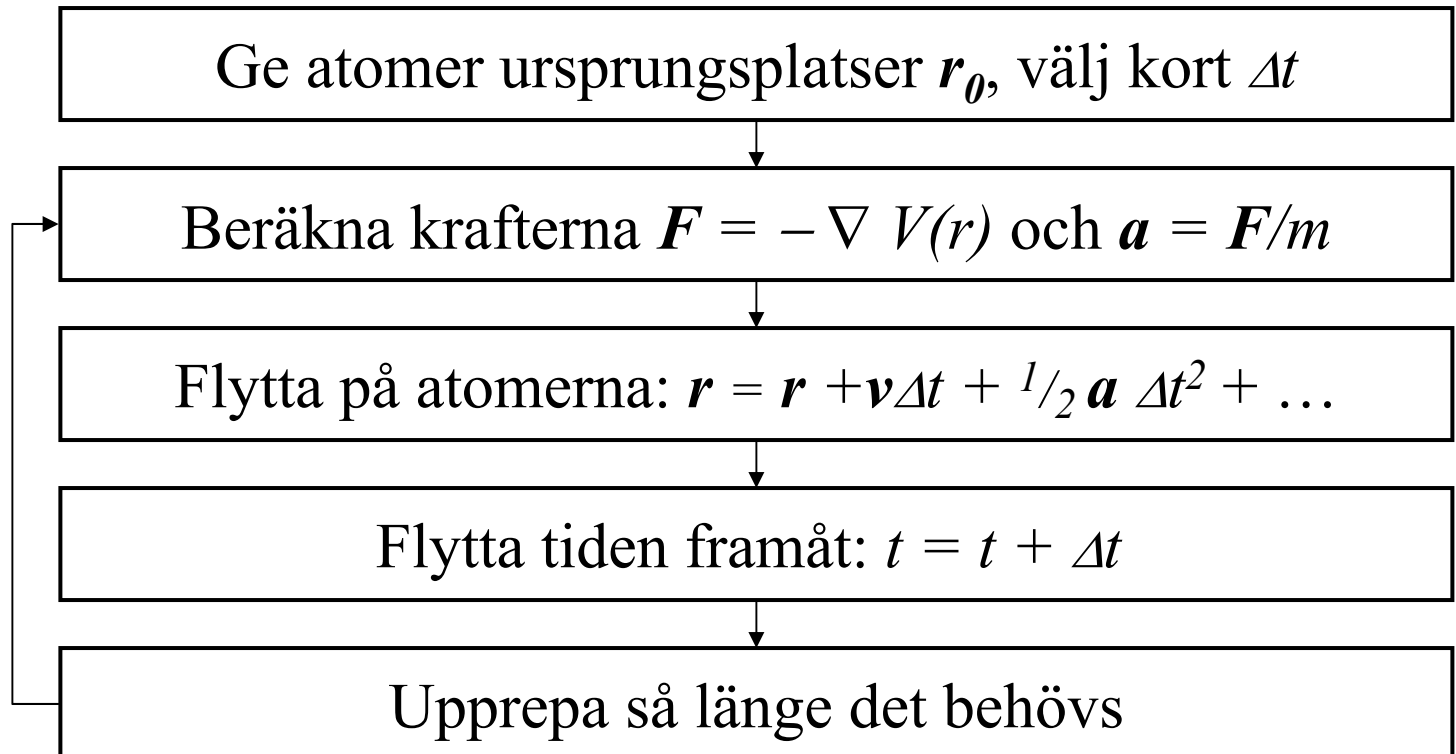
2 vs. 3 vs. N partiklar

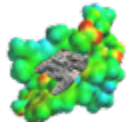
- Jorden+månen är ett 2-partikelsystem
  - Rörelseekvationerna går att lösa analytiskt (Newton)
- Men vad händer om det finns 3 partiklar?
  - Fast jorden-månen-solen
  - Inte mera möjligt att lösa exakt analytiskt!
- Och vad händer om det finns ett stort antal partiklar, N ?
  - En människa kan omöjligen lösa det med penna och papper
- Varför är detta viktigt?
  - Världen består av atomer
  - För att förstå atomers rörelse vill vi lösa rörelseekvationerna för ett stort antal atomer N
- En dator kan göra det!

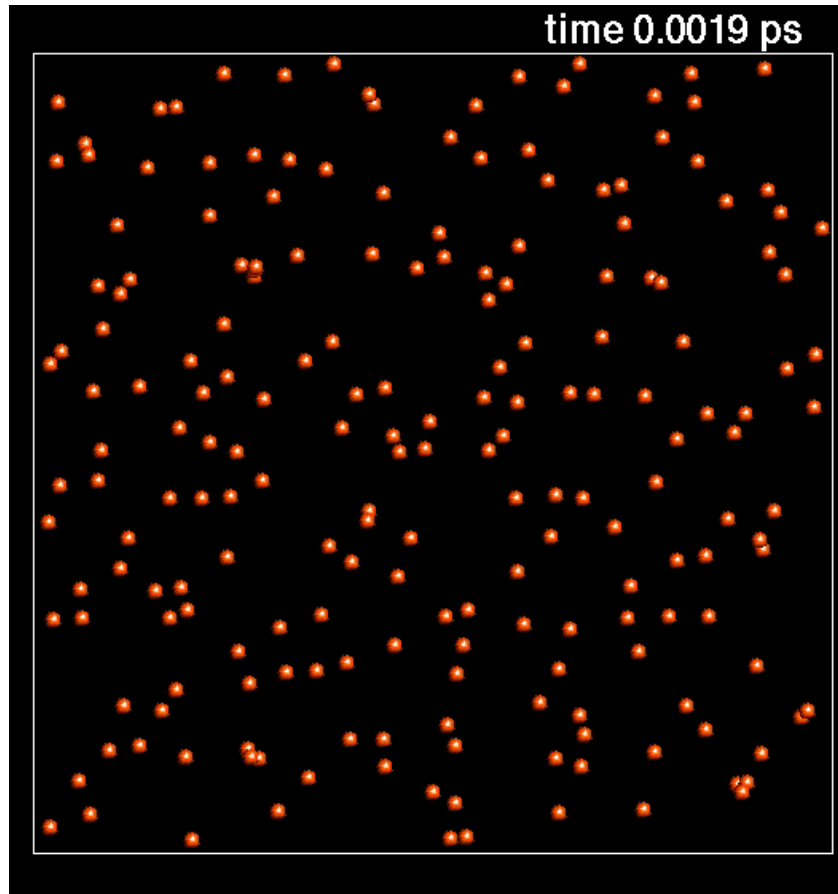

Simulering av atomrörelse = molekyldynamik

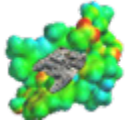

Exempel: 200 neonatomer

- Temperatur $T = 300$ K, Volym $V = (5 \text{ nm})^3$, Antal atomer $N = 200 \Rightarrow$ simuleringen gav trycket $P = 69$ bar

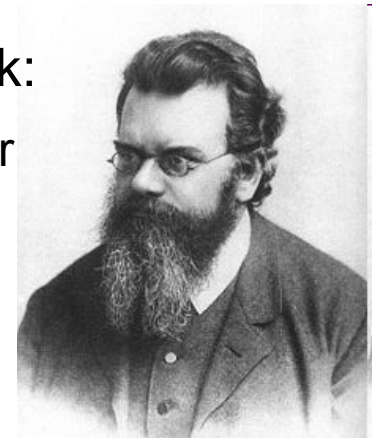

Herr Boltzmanns hämnd

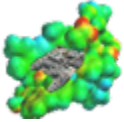
- Simuleringen på atomnivå gav 69 bar
- Att få svaret krävde 5300 itereringar och ungefär 1.2 miljoner växelverkningsberäkningar
- Men klassisk termodynamik kan samma sak:
  - Redan på 1800-talet visste man att ädelgaser följer ganska väl tillståndsekvationen

$$PV = Nk_B T \Rightarrow P = \frac{Nk_B T}{V}$$

- Insättning ger 66 bar (jfr. simulering 69 bar)
  - En enda beräkning gav nästan rätt svar – varför slösa en miljon beräkningar på en dator?

=> Människan vinner datorn!

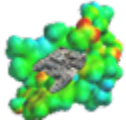

Var går gränserna för analytisk beräkning?

- Analytisk klassisk termodynamik beskriver mycket bra termisk jämvikt
  - T.ex. luft i ett rum med konstant temperatur
- Också vissa ojämviktsprocesser kan beskrivas bra analytiskt
  - Exempel: luft i ett rum en kall vinterdag: $+20\text{ C}$ inne, -20 C ute
    - Värmekonduktivitets-ekvationen

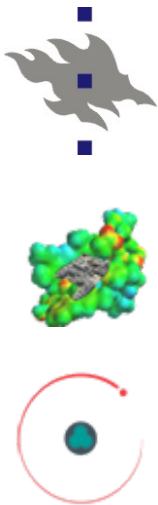
[Werner Åström, Talvi-ikkuna, 1920, museot.fi]

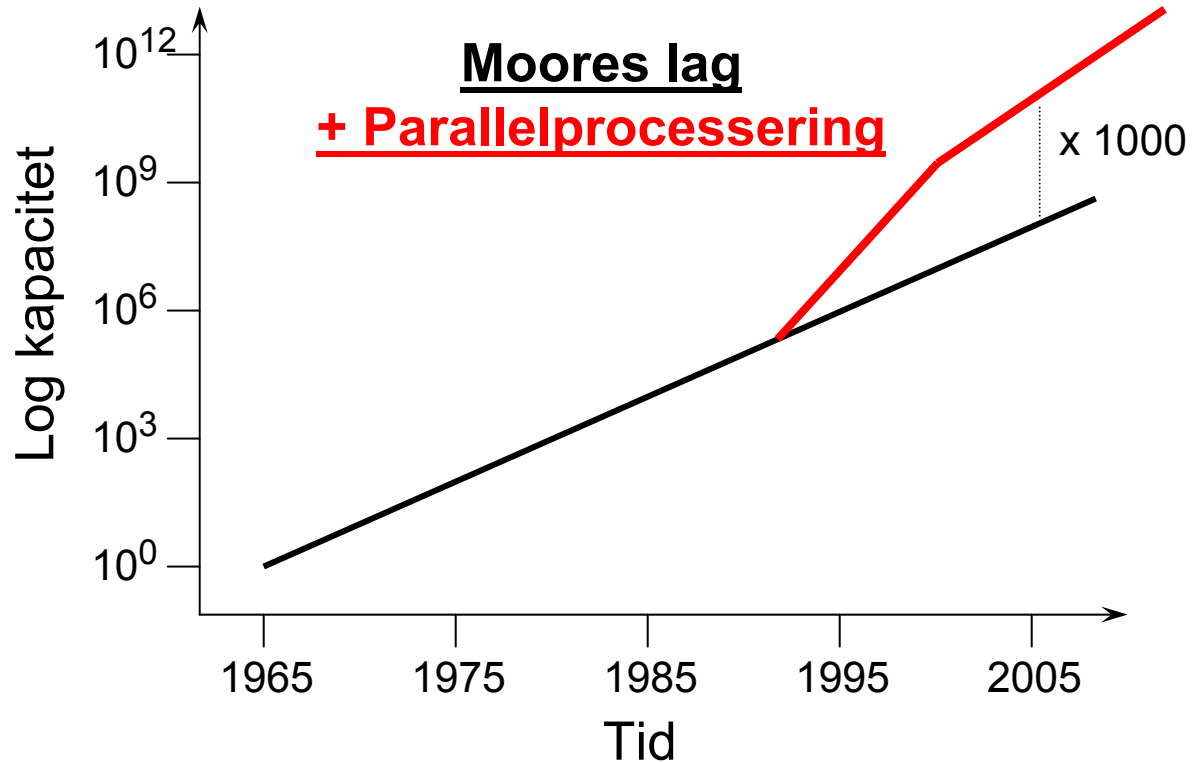
Vad är gränserna för analytisk beräkning?

- Men många ojämviktsprocesser kan aldrig beskrivas analytiskt
- Speciellt intressanta är processer där komplicerat beteende "stiger fram" utan styrning, spontant
- "Emergens", "more is different"
  - Från enkla grundväxelverknningar stiger det fram komplicerat beteende då det finns tillräckligt av dem
- Emergens är mycket svårt att spå analytiskt
- Men emellanåt kan man se det direkt i datorsimuleringar!
  - Och naturen

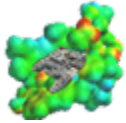

Explosionen i datorkapacitet!

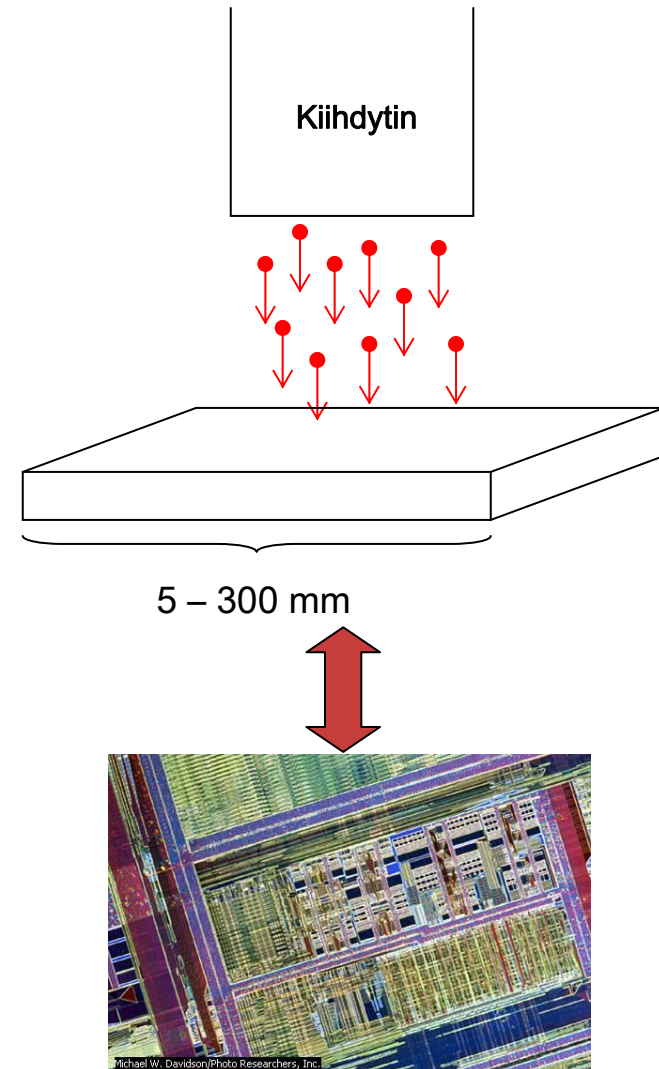

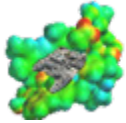
- Hur många datoroperationer kan man göra idag?
- Finlands Cray: 2000 prosessorer, 36 timmar:
  - En enda körning kan vara $2000 \times 36 \times 3600 \times 10^9$
operationer = **259 200 000 000 000 000 stycken !!!**

Exempel av emergens i atomnivås bombardemangsprocesser

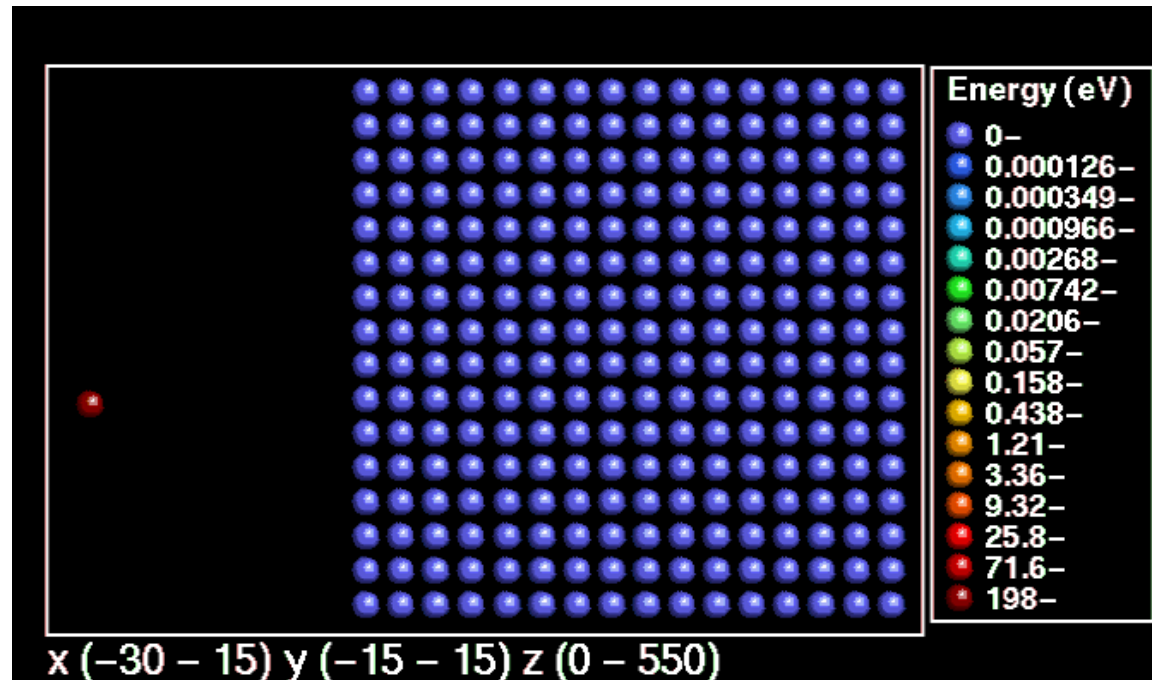
- I vår grupp forskar vi i vad som händer när man beskjuoter ytor med joner
  - De accelereras till mycket stor energier
  - En atom eller atomkluster i taget bombarderar ytor
  - Yt- och nanovetenskap
- Liknande bombardemang används i bl.a. tillverkning av datorchips

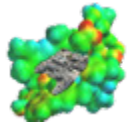

Liten bombardemangsenergi: 500 eV

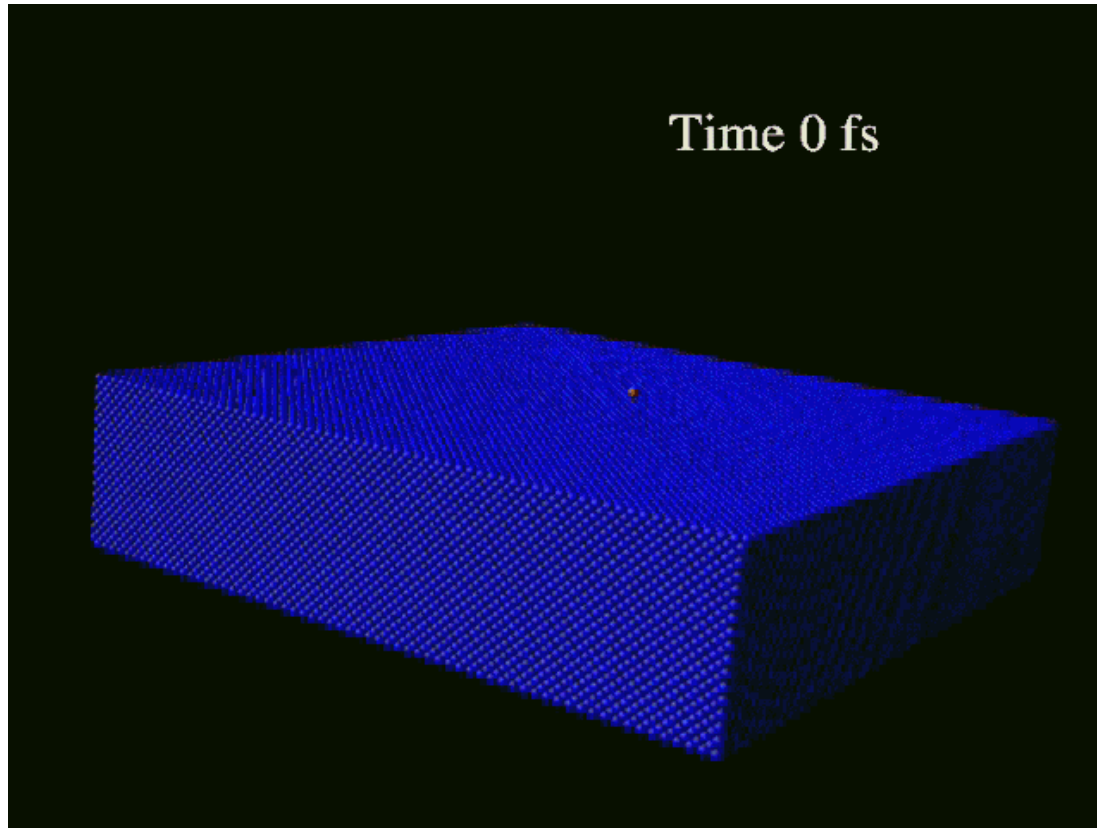
- Den teoretiska forskningen i området har redan länge gjorts med datorsimuleringar

- Detta är “biljardbollsphysik”, och kan förstås kvalitativt med klassisk fysik

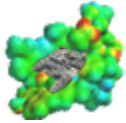
100x större bombardemangsenergi: 50 000 eV

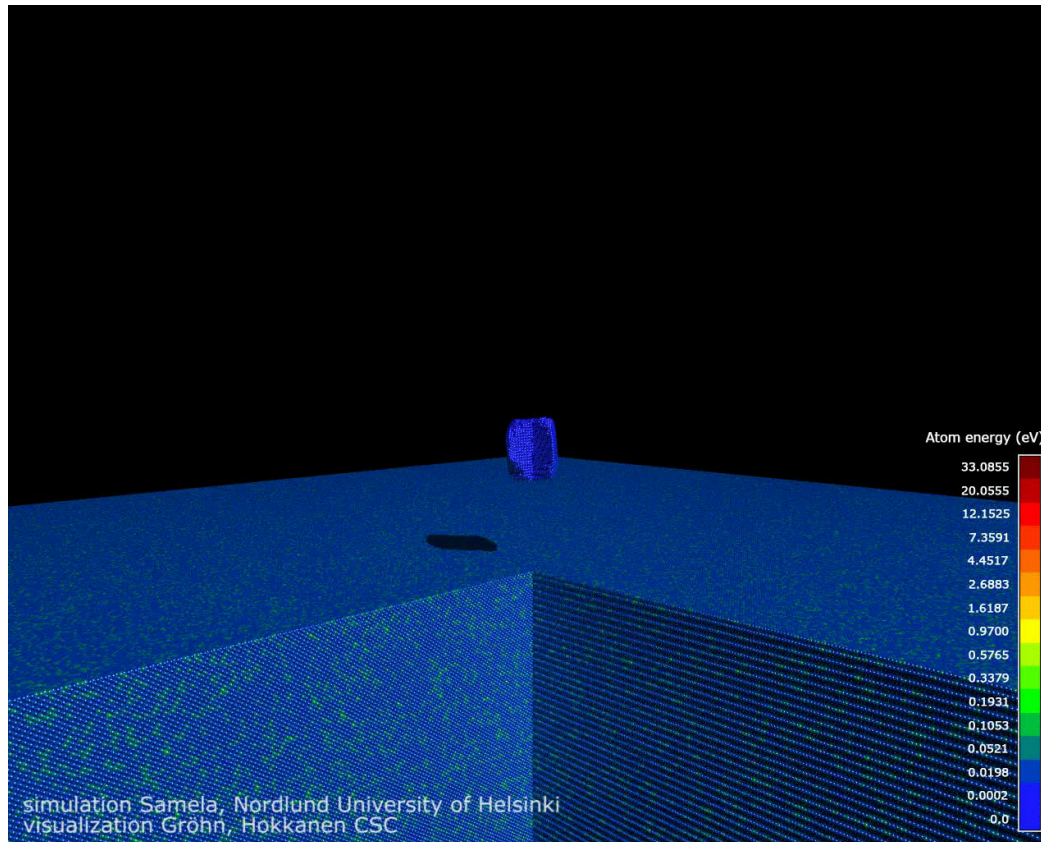
- Nu är beteendet mycket komplicerat
- Detta kan inte på något sätt förutspås analytiskt!
  - Ett komplicerat beteende steg fram => *Emergents!!*

1000x större bombardemangsenergi: 50 000 000 eV

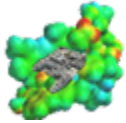

■ Ett guldkluster (100 000 atomer) slår till mot guld

**Denna simulering
tar ungefär
200 000 CPU-
timmar då man
kör den på
Finlands Cray:
~ en triljon (10^{18})
operationer**

Emergents!!

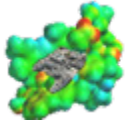

Emergens

- Atomers grundväxelveckningar var i alla fall de samma, och relativt enkla:
3 analytiska ekvationer
- Men när antalet atomer steg till ungefär en miljon, steg det komplicerade beteendet fram: upprepandet av ett (löst) stort antal växelveckningar => emergens
- Fenomenet åstadkoms bara tack vare ett otroligt stort antal upprepade växelveckningar !

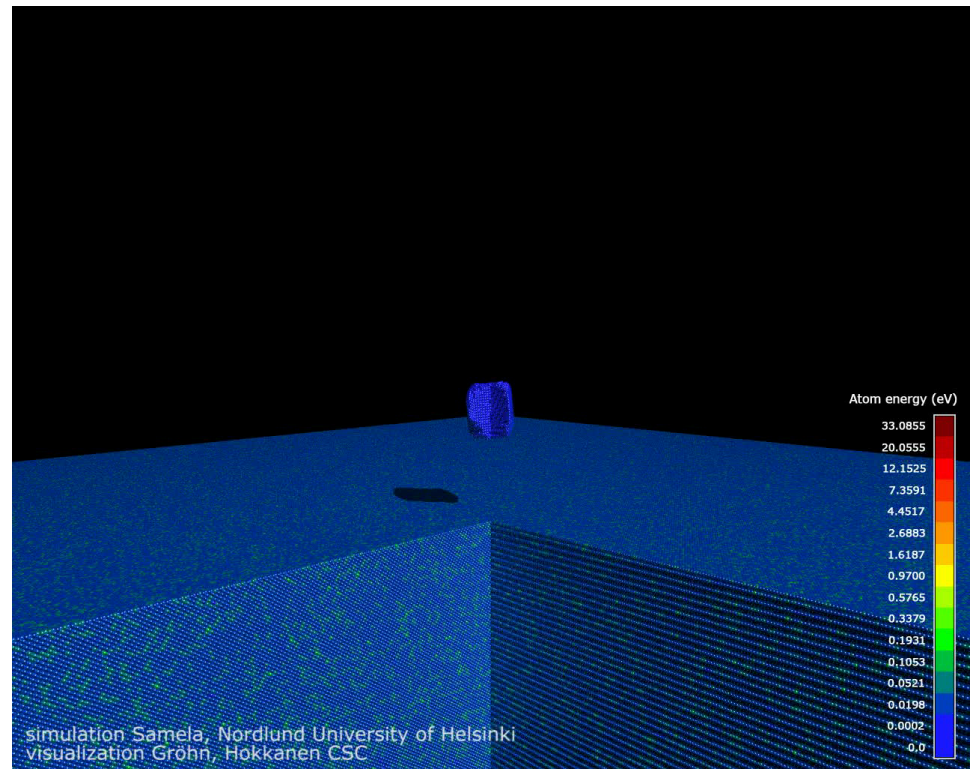

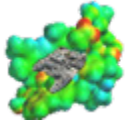
=> Datorn vinner människan!

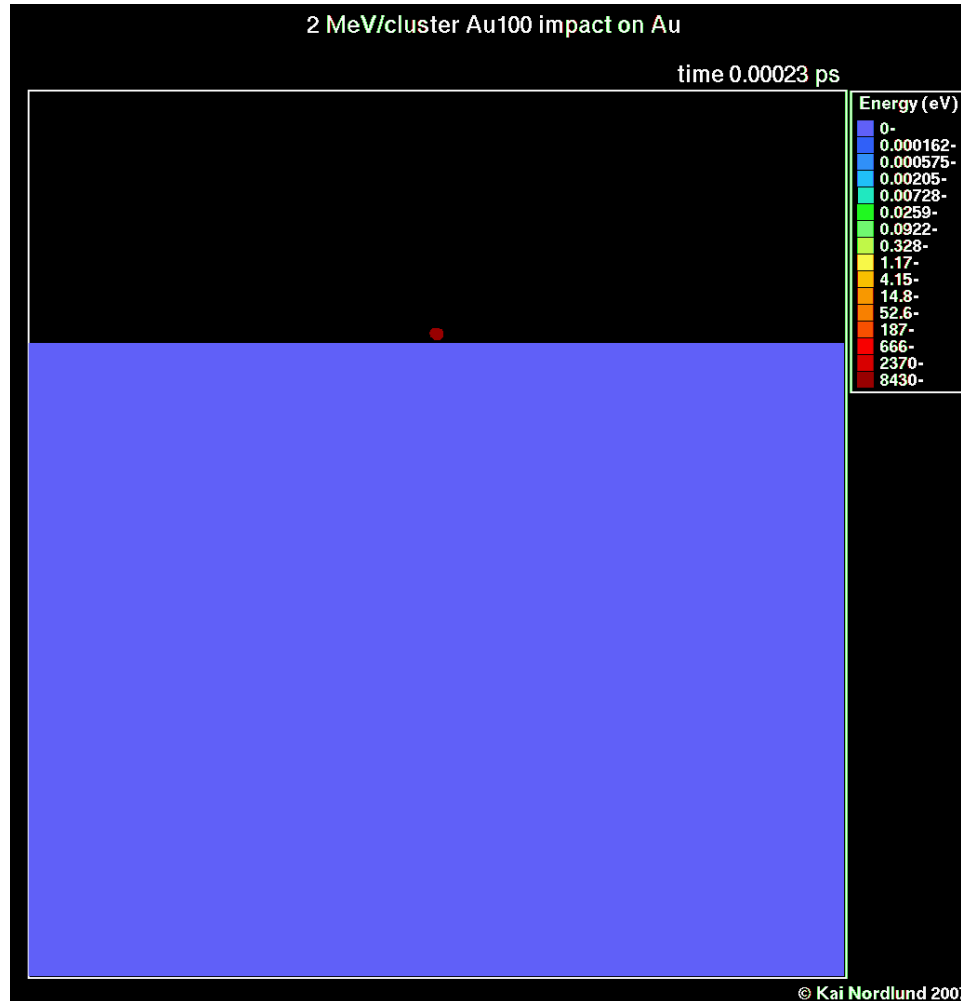
Lordi Rayleighs hämnd

- Men låt oss se på det sista fallet pånytt:
- "Fingrarna" bryts upp spontant
- Detta beteende förutspådde Lord Rayleigh på 1800-talet!

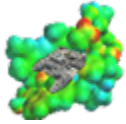

Tvärsnitt: Au₁₀₀, 2 000 000 eV

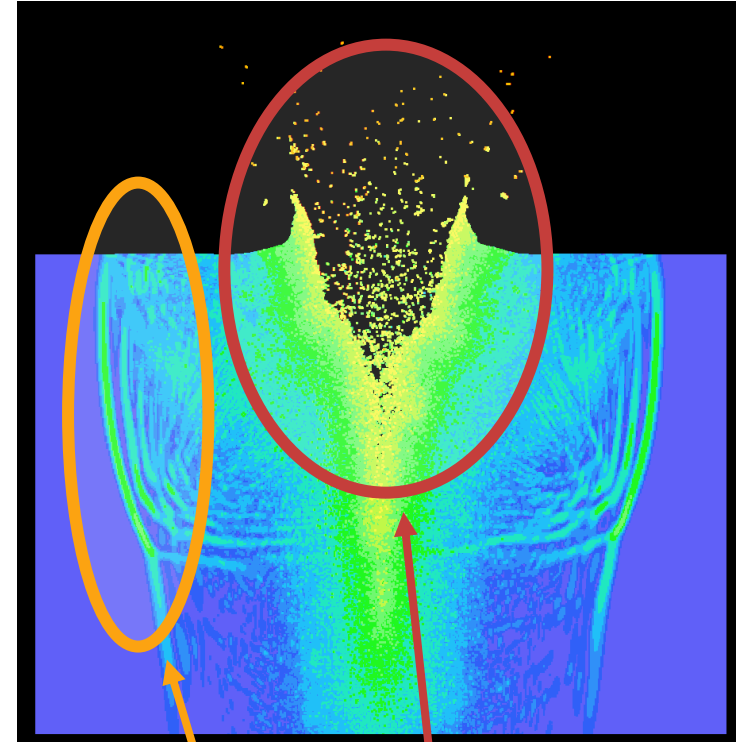

■ Klassiska vågor (ljud, jfr. Mats Braskén idag)!

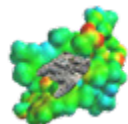
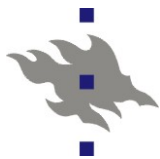
Cirkeln sluts

- Vågorna stiger fram ur atomnivås simulering
- Men denna våg kan beskrivas med den *klassiska vågekvationen*!
- Alltså en del av beteendet har återvänt till den klassiska kontinuitetsvärlden!
  - Att komma fram till det krävde en miljard räkneoperationer

Emergens!!

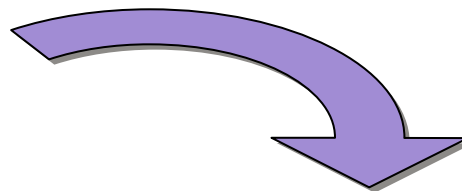
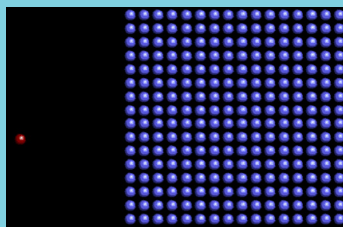
Klassisk termodynamik

Sammandrag om exemplet - hur slöts cirkeln?

10 000 atomer

- klassisk
biljardbolls-
fysik

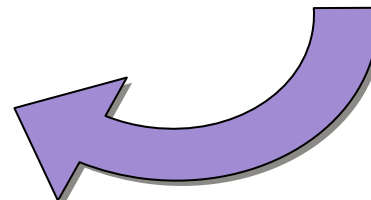
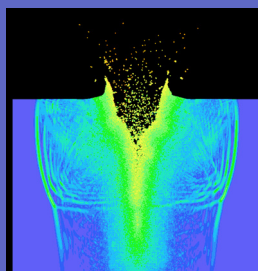

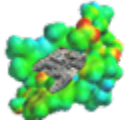
1 000 000 atomer

- *Emergens*

100 000 000 atomer

- Klassiska
fysikens
återkomst
- Men andra
lagar

Svaret

■ Nej!

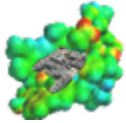
- Då när analytiska ekvationerna fungerar, klår människohjärnan fortfarande datorer

■ Jo!

- Men det finns fenomen, som emergens och andra komplexa fenomen, som människan inte kan beskriva utan datorns hjälp!

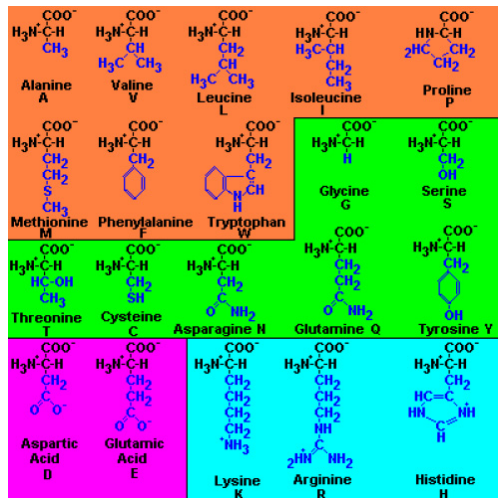

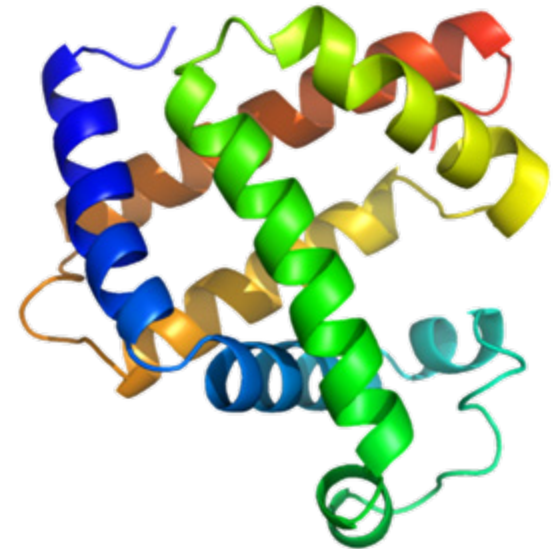
Biologisk emergens?

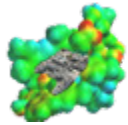
- Växelverkningarna mellan atomer är relativt enkla och ganska välförstådda
  - Bindningslängder, vinklar, mm.
- Men hur stiger den extremt komplicerade biologin, livet, fram ur detta?

20 enkla aminosyror

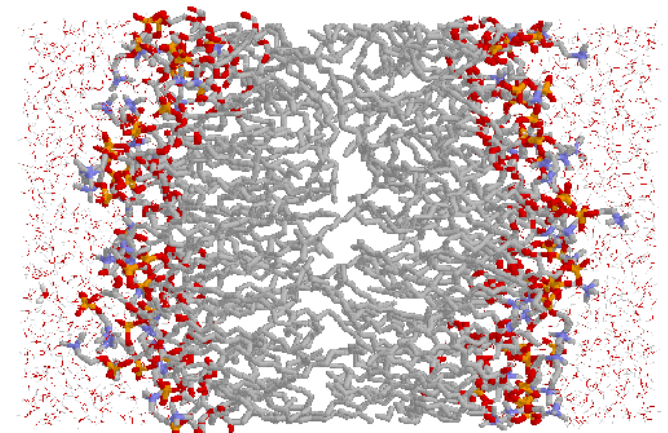
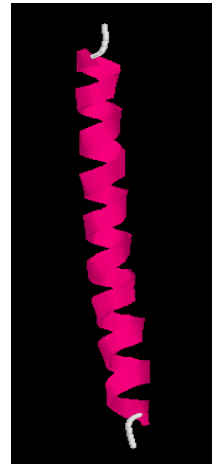
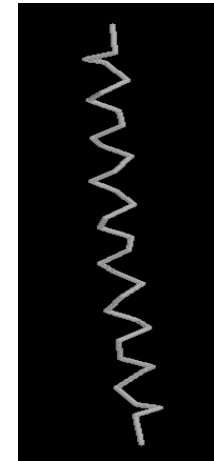
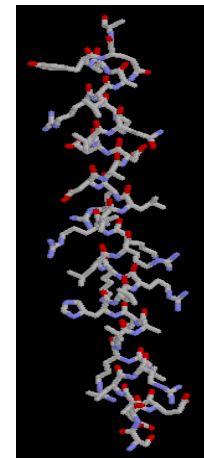
Komplicerat protein

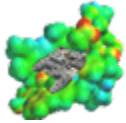

Hur långt kan man modellera biologi?

- Man kan i biofysiken redan nu simulera impressivt komplicerade biologiska strukturer
  - Atom eller atombaserade grovkornsmodeller
- Man kan redan nu modellera t.ex. en hel cellvägg dynamiskt
  - Också ett helt virus har modellerats
  - Nån dag kanske en hel cell
  - Exempel på dynamisk process: t.ex. alkoholens inverkan på en cellvägg [Emppu Salonen]
- Biologisk emergens kan modelleras

Framtiden: emergens av medvetande??

- En av de största kvarvarande problemen i naturvetenskap är hur medvetande stiger fram
- På något sätt får biljoner och triljoner neuronväxelsverknningar till stånd medvetande och intelligens
  - "Emergens av intelligens"
- Vad förklarar detta, och kan man få fram det i datorer??
- Om man kan, blir datorerna medvetande!?!

